

Najvažniji dokument u povijesti hrvatske akademske farmacije

NIKOLA KUJUNDŽIĆ

Profesor Farmaceutsko-biokemijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u mirovini

Uvod

Obilježavanje 135. obljetnice studija farmacije na Sveučilištu u Zagrebu još je jedna prigoda da se podsjeti na događaje i ljude čijim marom je stvoren temelj studija toliko čvrst da se održao na visokoj znanstvenoj i stručnoj razini bez prekida sve do naših dana, unatoč povijesnim nedaćama koje je Hrvatska trpjela, koje uključuju tri rata i pet državnopravnih okvira kroz koje je prolazila.

Iako su okolnosti u kojima je studij farmacije relativno dobro opisan u različitim publikacijama, a posebice u dvije posljednje spomenice (1, 2), još postoje neobjavljeni dokumenti kojima se mogu dodatno rasvijetliti događaji koji su doveli do ukaza, o osnivanju studija farmacije, cara Franje Josipa I. od 4. listopada 1882. godine (3). Faksimil tog ukaza s potpisom Cara, koji se nalazi u Državnom arhivu Austrije u Beču, objavljen je u Spomenici izdanoj povodom 130. obljetnice nastave farmacije na Sveučilištu u Zagrebu te kasnije u drugim publikacijama (4, 5). Prijevod teksta glasi: *Odobravam uvođenje farmaceutskeg učevnog tečaja (studija farmacije) na po meni nazvanom Sveučilištu u Zagrebu, po važećim studijskim i ispitnim propisima.* Slijedi potpis Cara (2). Kako vidimo dokument je vrlo kratak, ali put do njega bio je veoma dug. Glavne točke na tom putu bile su: Hrvatsko-slavonski ljekarnički zbor; skupina profesora (Gustav Janeček, Bohuslav Jiruš, Vinko Dvoržak) i Profesorski zbor Mudroslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Hrvatsko-slavonska zemaljska vlada; ban Ladislav Pejačević (Zagreb); Hrvatsko-ugarska vlada i ministar Koloman pl. Bedeković (Budimpešta); i car Franjo Josip I. (Beč).

Stvaranje uvjeta za utemeljenje studija farmacije

Osnivanjem Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (sada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti) 1861., a osobito otvaranjem Hrvatskog sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu 1874., koje je na početku imalo tri fakulteta (bogoslovni, juridički i mudroslovni), polako se stjecao okvir za osnivanje studija farmacije. Nastava na katedrama Matematičko-naravoslovnog odjela Mudroslovnog (kasnije

Filozofskog) fakulteta počela je u ljetnom semestru 1876. godine. Profesor matematike bio je Karel Zahradnik, fizike Vinko Dvoržak, a kemije kratko vrijeme Aleksandar Veljkov nakon kojega nastavu preuzima ljekarnik Gustav Janeček (1).

U drugoj polovini 19. stoljeća, ljekarnički je stalež u Hrvatskoj bio dobro organiziran, ekonomski moćan i društveno ugledan. Već godine 1858. osnovan je *Glavni ljekarnički zbor za Hrvatsku i Slavoniju*. Osobito važna djelatnost Zbora bila je briga za školovanje ljekarnika. Zbor je organizirao upis, naukovanje i ispite farmaceutskih vježbenika te izdavao tirocinijske diplome (6, 7). S tim su diplomama ljekarnici odlazili na studij farmacije na neko od europskih sveučilišta, najčešće u Beč, Graz, Budimpeštu i Prag.

Kratko iza osnutka Sveučilišta i početka nastave na Matematičko-naravnoslovnom odjelu 1877., Zbor upućuje predstavku banu Ivanu Mažuraniću za *oživotvorenje i ustrojenje I. tečaja Pharmaceutičkoga učilišta u Zagrebu*. Kao razlozi spominje se pomanjkanje ljekarnika i visoki troškovi studiranja u inozemstvu. Osim toga na Mudroslovnom fakultetu već djeluju katedre za kemiju, fiziku, botaniku i zoologiju te je za ustroj studija farmacije potrebno još samo osnovati katedre za farmakognoziju i farmaceutsku kemiju što ne zahtijeva značajna financijska sredstva. Ova inicijativa nije prihvaćena na *Zemaljskom zdravstvenom vijeću* s obrazloženjem da treba čekati do utemeljenja Medicinskog fakulteta, što je Vlada prihvatila. Naime, zakonski članak iz 1874. na koji su se vlasti pozivale, predviđao je da se studij farmacije ne može ustrojiti dok nema medicinskog fakulteta, jer su na austrijskim sveučilištima profesori farmakologije i ljekarničkih zakona bili članovi medicinskih fakulteta. Sljedeći prijedlog za osnivanje studija farmacije kojemu je autor bio profesor botanike Bohuslav Jiruš, a prihvatio profesorski zbor Mudroslovnog fakulteta upućen je Kraljevskoj hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoj zemaljskoj vladi 1878. godine. U prijedlogu se kaže da nema bitnih zapreka za otvaranje studija farmacije koji ne bi trebali *tražiti obuku tuđim jezikom za skupiti novac*. Predviđa se povećanje broja studenata što bi smanjilo troškove studija. Profesorski zbor smatra da nepostojanje medicinskog fakulteta ne može biti razlog da se studij farmacije ne utemelji, jer da nije važno kojemu fakultetu neki profesor pripada, već je važno da on predmete predaje onako kako to zakoni zahtijevaju. Zakon predviđa da se drugi i treći strogi ispit polažu na medicinskom fakultetu te da je predsjednik ispitnog povjerenstva dekan. Izraženo je mišljenje da su kod ispitnoga povjerenstva najvažniji ispitivači iz struke a manje važan sam predsjednik, pa se predlaže da Vlada za predsjednika povjerenstva imenuje predstojnika ili nekog od članova zdravstvenog odjela vlade koji bi po naobrazbi mogao voditi ispit. Navodi se da slična situacija postoji u *Černovicih* gdje također ne postoji medicinski fakultet, a Vlada tamo namjerava otvoriti studij farmacije. I ovaj prijedlog je iz formalno-pravnih

razloga odbijen, a negativno rješenje stiglo je tek nakon tri godine. Bit će da je pravi razlog odbijanja bio snažan otpor vlasti koje su se opirale svemu što je vodilo nacionalnoj samostalnosti, a svaki novi studij značio je manje ovisnosti o Beču (1, 2).

Inicijativu da se po treći put Vladi uputi predstavka o potrebi osnivanja studija farmacije u Zagrebu, pokrenuli su na sjednici profesorskog zbora profesori Gustav Janeček, Bohuslav Jiruš i Vinko Dvoržak. Vijeće je od ove trojice zatražilo da napišu nov zahtjev Vladi. Isti je Vladi upućen 23. svibnja 1881. godine. Upornost se konačno isplatila. Taj put Car je odobrio otvaranje *Farmaceutičkog učevnog tečaja (studija farmacije)* o čemu je vladin odjel za bogoštovlje i nastavu 11. listopada 1882. izdao *Naredbu s Naučnom osnovom i ispitnim redom*. Sljedeći mjesec započela je nastava.

Podnesak ministra Kolomana pl. Bedekovića (1818.–1889.)

Slika 1. Koloman pl. Bedeković

Koloman pl. Bedeković bio je zastupnik Unionističke stranke u Saboru, a obnašao je više političkih funkcija. Bio je veliki župan Varaždinske županije, hrvatski ministar u zajedničkoj Hrvatsko-ugarskoj vladi te ban (1871.–1872). Iako mađaron, zalagao se za kulturne i gospodarske probitke Hrvatske. U vrijeme odluke cara Franje Josipa I. o osnivanju studija farmacije na Sveučilištu u Zagrebu 1882. bio je ministar u Hrvatsko-ugarskoj vladi (8). Ministar je u pravilu morao bez promjene i odugovlačenja proslijediti kralju banove predstavke. U to vrijeme ban je bio Ladislav Pejačević koji je naslijedio bana Ivana Mažuranića koji se također zalagao za studij farmacije.

Podnesak broj 1754 od 29. rujna 1882. koji je došao do vrha vlasti u Beču i na temelju kojega je Car izdao odobrenje, potpisao je ministar pl. Bedeković. U ovom ćemo članku zbog važnosti tog dokumenta prvi put objaviti faksimil istoga te njegov prijevod na hrvatski jezik. Original se nalazi u Državnom arhivu Austrije u Beču (3). Napisan je na njemačkom jeziku lijepim čitkim rukopisom na dvije stranice (slika 2. i 3.). Tekst u slobodnom prijevodu glasi:

PODNEŠAK

hrv.-slavon. ministra von Bedekovicha

29. rujna 1882.

Br. 1754., gdje se slijedom prijedloga profesorskog kolegija Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i u suglasnosti s banom podnosi zamolba da se Vaše Veličanstvo udostoji odobriti uvođenje farmaceutskog studija na spomenutom sveučilištu po važećim studijskim i ispitnim propisima.

Kao razlog ovog podneska napominje se da je svake godine znatan broj hrvatskih farmaceuta prisiljen izabrati strana sveučilišta za svoje stručno obrazovanje, a isto tako da ljekarnama Kraljevstva stoji na raspolaganju razmjerno velik broj asistenata koji niti studiraju, niti su položili propisani stručni ispit, i da je velik dio ljekarna Hrvatske i Slavonije u posjedu stranaca, premda bi sve više i više trebale biti u posjedu domaćih ljudi, pa nema sumnje da je ovaj podnesak od velikog nacionalnog i ekonomskog interesa.

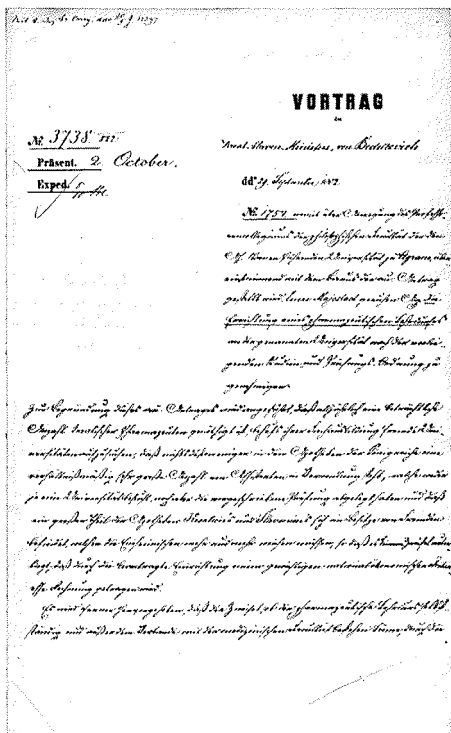
Nadalje ističemo da se pitanje treba li taj farmaceutski kolegij biti samostalan i odvojen od medicinskog fakulteta ne treba ni postavljati, zbog činjenice da su slični stručni kolegiji već ranije postojali na nepotpunijim sveučilištima i da je takav studij nedavno uveden na Sveučilištu u Černivcima, koje je jednako ustrojeno kao i Sveučilište u Zagrebu.

Osim toga, farmaceutski kolegij u Zagrebu trebao bi se uvesti u skladu s propisom austrijskog ministarstva za obrazovanje od 14. lipnja 1859. A. G. L. Ae. 113 na temelju Ah. E. Rom od 29. svibnja 1859., koji se odnosi na studijske i ispitne propise za magistriraj i doktorat farmacije, uz izmjene koje su uvedene u Černivcima i koje je medicinski dekan proslijedio direktoru studija kirurgije, s podsjetnicima koje je prenio medicinskom osoblju državne vlade.

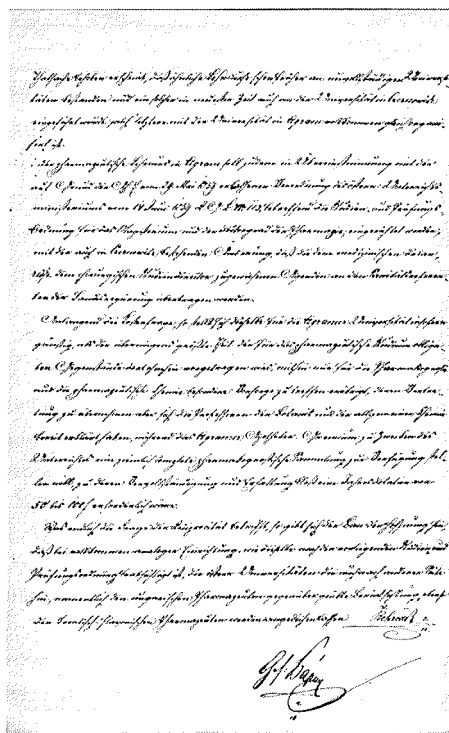
Što se tiče financijskog pitanja, koje se postavlja i za Sveučilište u Zagrebu glede povoljnosti, veći dio obvezne opreme za farmaceutski studij tamo se ionako već nalazi, pa je potrebno samo osigurati održavanje farmakognozije i farmaceutske kemije, što su spremni u svojstvu zamjene preuzeti profesori botanike i opće kemije, dok su vodeće zagrebačke ljekarne ponudile da će u svrhu predavanja dati na raspolaganje gotovo potpunu farmakognostičku zbirku, za čije je upotpunjenje i održavanje potrebna samo jedna godišnja dotacija od 50 do 100 f.

Napokon, u pogledu pitanja reciprociteta, ban se nada da će austrijska sveučilišta, s obzirom na posve analogan ustroj te sukladno priloženim studijskim i ispitnim propisima, dopustiti napredak hrvatsko-slavonskih farmaceuta kao što su to dopustili i drugoj strani, naime, mađarskim farmaceutima.

(Slijede dva nečitljiva potpisa od kojih prvi počinje s Bohr....)

Slika 2. Prva stranica predstave ministra pl. Bedekovića

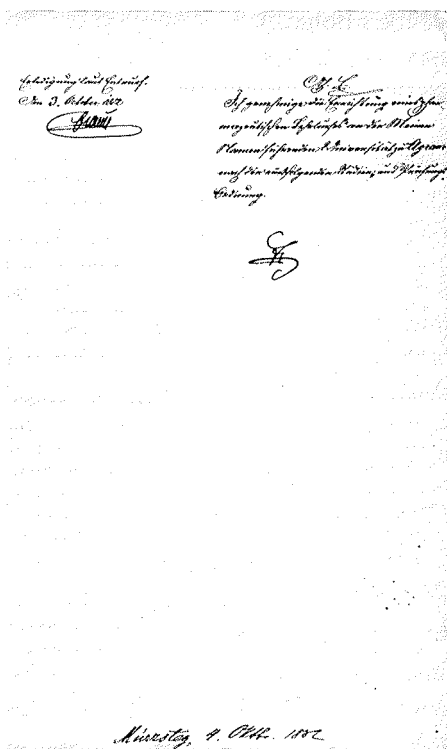

Slika 3. Druga stranica predstave ministra pl. Bedekovića

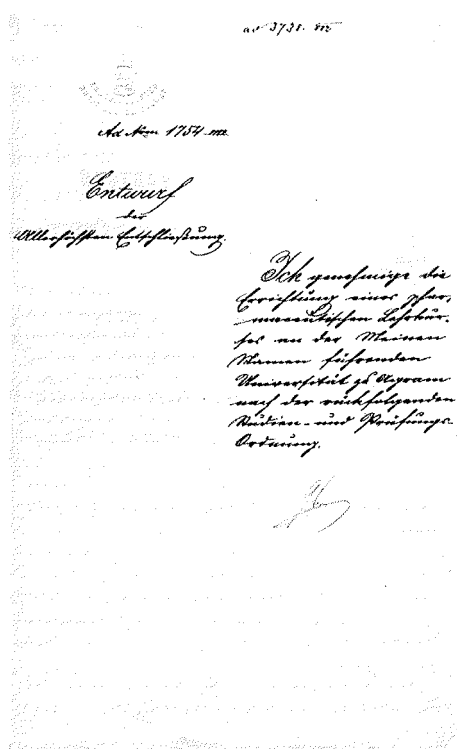
Osim predstave ministra pl. Bedekovića isti spis u Austrijskom državnom arhivu (Österreichisches Staatsarchiv) (3) sadrži još dva dokumenta. Jedan je nacrt odluke (slika 5.), a drugi je odluka s carevim potpisom (slika 4.).

Faksimil rješenja cara Franje Josipa I. o osnivanju studija farmacije na Sveučilištu u Zagrebu (slika 4.) već je ranije objavljivan (2, 4, 5) a ovdje ga ponovno donosimo zbog važnosti tog dokumenta za povijest hrvatske akademske farmacije. Slobodan prijevod glasi: **Odobravam uvođenje studija farmacije na, po meni nazvanom, Sveučilištu u Zagrebu, po važećim studijskim i ispitnim propisima.**

U sadržaju predstave ministra Kolomana pl. Bedekovića nalaze se svi ranije definirani razlozi za osnivanje studija farmacije kao i protuargumenti kojima se osporava valjanost razloga s kojima su vlasti opravdavale odbijanje dva prethodna pokušaja opisana u uvodnom dijelu. Tekst je dostatno jasan da mu ne treba dodatni komentar.

Slika 4. Careva odluka o osnivanju studija farmacije od 4. listopada 1882.

Slika 5. Nacrt odluke o osnivanju studija farmacije

Sažetak

U ovom je članku prvi put predstavljen podnesak Kolomana pl. Bedekovića, ministra zajedničke Hrvatsko-ugarske vlade caru Franji Josipu I. na temelju kojega je Car dao odobrenje da se na Sveučilištu u Zagrebu utemelji studij farmacije. Može se smatrati da je to, uz Carevu odluku, najvažniji dokument u povijesti hrvatske akademске farmacije. Donosimo faksimil i hrvatski prijevod tog dokumenta.

The most important document in the history of Croatian Academic Pharmacy

N. Kujundžić

Abstract

The paper presents the letter of Koloman pl. Bedekovic, Croatian minister in the Croatian-Hungarian government, to Emperor Franz Joseph I, on the basis of which the Emperor approved establishment of pharmacy studies at the University of Zagreb. Along with the Emperor's approval, the letter is of the utmost importance for the history of Croatian academic pharmacy. The paper includes its facsimile and translation from German.

Literatura – References

1. Grdinić V. i suradnici. Farmaceutsko-biokemijsko fakultet: 120 godina iskustva i napretka. Zagreb: Farmaceutsko-biokemijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2002;14–19.
2. Kujundžić N. Spomenica u povodu 130. obljetnice nastave farmacije 1882.–2012. Zagreb: Farmaceutsko-biokemijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012;18–29.
3. Österreichisches Staatsarchiv. Kroatische Akademie der Wissenschaften und Künste. ÖSTA-2011846/0002-HHSTA/2012. Decision No. 1754 of 4 October 1882 whereby the Emperor Franz Joseph I introducing the study of pharmacy at the University of Zagreb.
4. Kujundžić N, Inić S. The history of pharmacy in Croatia. Pharmazie. 2014; 154–160.
5. Kujundžić N, Inić S. Povijesni pregled sveučilišne farmacije u Hrvatskoj. Farm. Glas. 2013; 69:1–12.
6. Tartalja H. Ljekarnički gremiji Hrvatske i Slavonije. U: Iveković H, Glesinger I (ur.), Rasprave i građa za povijest nauka, knjiga II. Zagreb JAZU, 1965; 150.
7. Tartalja H. 120-godišnjica Hrvatsko-slavonskog ljekarničkog zbora. Farm. Glas. 1978; 34: 298.
8. Pavličević D, Bedeković K. Hrvatski biografski leksikon, Sv1: Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb: 1983; 582–3.